

DOBRZYŃSKA-RYBICKA LUDWIKA

prof. dr hab. – etyk, psycholog

Urodziła się 19 XI 1868 r. w majątku Brzeżawa (w dawnym powiecie sanockim, obecnie powiat przemyski), w rodzinie ziemiańskiej hrabiego Ludwika Józefa Dobrzyńskiego herbu Jelita (ok. 1841–?) i Ludwiki Józefy z Moraczewskich herbu Cholewa (1847–1924). Jej stryjem był historyk Jędrzej Moraczewski oraz ciotką literatka Bibianna Moraczewska (rodzeństwo dziadka). Ze strony ojca zaś krewną była Tekla Dobrzyńska – działaczka polityczna. Miała dwie siostry, Helenę Romanę Aleksandrę Michalinę (1870–?, sercanka we Lwowie) i Izabellę Romanę (1872–1872), oraz brata Cezarego Piotra Witalisa (1873–1896, jezuita w Krakowie).

Pierwsze nauki Ludwika pobierała w domu, gdzie uczyła ją matka, kładąc szczególny nacisk na muzykę. W 1880 r. wyjechała do Lwowa, do ciotki Heleny Hochbergerowej. Tam po trzyletniej nauce ukończyła Zakład Wychowawczo-Naukowy Wiktorii Niedziałkowskiej. Następnie uczęszczała do Wyższej Szkoły Żeńskiej Anny i Anastazji Danysz w Poznaniu. Tutaj w 1887 r. zdała egzamin na wyższą nauczycielkę¹, a rok później maturę w Luisenschule (Szkole Ludwiki) w Poznaniu z bardzo dobrym wynikiem.

Następnie została domową nauczycielką w domu Józefa Mielżyńskiego, „aby popracować nad kształceniem ich najmłodszego pokolenia. Chodziło o córki Mielżyńskich z Iwna”². Przebywała tam dwa lata, a „w tych młodych, pięknych duszach znalazłam przyjaźń na całe życie” – pisała w *Kwestionariuszu do Słownika biograficznego pracowników książki polskiej*³.

¹ „Dziennik Poznański” 62, 1887, s. 3.

² *Kwestionariusz do „Słownika biograficznego pracowników książki polskiej” Papiery osobiste Ludwiki Dobrzyńskiej-Rybickiej*, Biblioteka PTPN, rkps. 1292, s. 1.

³ Tamże.

W 1888 r. jej matka wraz z młodszą córką przeniosła się do Kalisza. Około 1890 r. dołączyła do nich Ludwika. Tutaj podjęła kolejną pracę jako nauczycielka domowa.

Latem 1896 r. w klasztorze jasnogórskim zawarła związek małżeński z wdowcem Karolem Rybickim (1847–1911, synem Jana i Klary Trembińskiej), który z wykształcenia był chemikiem i przez wiele lat prowadził w Kaliszu aptekę. Małżeństwo Rybickich było bezdzietne i wydaje się, że nie należało do udanych. W Kaliszu panie Dobrzyńskie oraz Ludwika Rybicka mieszkały do połowy 1903 r.

Okres kaliski był bardzo ważny w jej rozwoju naukowym. Rozpoczęła tutaj bardzo ożywioną działalność publicystyczną. Po latach pisała: „Kalisz w tych czasach cieszył się wyjątkowo kulturalnym poziomem. (...) Zaczęłam przeżywać bardzo silnie różne wspomnienia, wrażenia, nadawać im formę nowel”⁴. Powstało kilka bajek, wierszy, recenzji, nowel, które publikowała w „Gazecie Kaliskiej”, „Gazecie Lwowskiej” oraz „Dzienniku” i „Kurierze Poznańskim”. Najczęściej te same utwory ogłaszała w każdej z tych gazet w podobnym czasie. Tę intensywną działalność literacką rozpoczęła od takich utworów, jak: *Krystynka. Obrazek z lat dawnych w 3 aktach* (premiera: 9 II 1901 r., Kalisz; 24 XI 1911 r., Poznań), *Ostatnie chwile Joanny d’Arc. Fragment dramatyczny* (premiera: 12 II 1901 r., Kalisz) oraz *Zygmunt Taszycki. Ustęp do dziejów ariaństwa w Polsce* (premiera: 13 IV 1901 r., Poznań). Dramat *Krystynka* został wyróżniony w 1900 r. w Konkursie im. Paderewskiego we Lwowie.

W 1903 r. rozpoczęła studia filozoficzne na Uniwersytecie w Zurychu, a jako poboczny temat wybrała historię sztuki. W r. 1905 na kilka miesięcy wzięła „urlop” i przeniosła się na Katolicki Uniwersytet w Leuven (Belgia), aby zapoznać się ze współczesną filozofią katolicką (nową scholastyką), gdyż Uniwersytet w Zurychu katedry filozofii katolickiej nie miał. Ponieważ w Leuven nie przyjmowano kobiet, został dla niej przygotowany indywidualny tok studiów, przydzielono jej też jako nauczyciela jednego z tamtejszych profesorów. Następnie L. Dobrzyńska wróciła na studia do Zurychu, gdzie w 1906 r. wyznaczono jej temat pracy doktorskiej. Przebywała również w Paryżu, gdzie słuchała wykładów Wiktora Brocharda i Eggera w Collège de France. Materiały do doktoratu zbierała także w Oxfordzie. Aby poszerzyć wiedzę, podróżowała po Włoszech, Anglii, Francji, Belgii i Niemczech, a swoje wrażenia opisywała w „Gazecie Kaliskiej”, „Gazecie Lwowskiej” i poznańskim „Dzienniku” oraz „Kurierze”. Tytuł doktora filozofii otrzymała w styczniu 1909 r. na podstawie rozprawy *Die Ethik von Thomas Brown. Ein Beitrag zur Geschichte des Intuitionismus* wydrukowanej w Poznaniu w tym samym roku.

W maju 1909 r. podjęła pracę jako bibliotekarka w Poznańskim Towarzystwie Przyjaciół Nauk. Była asystentką prof. Bolesława Erzepkiego, konserwatora

⁴ Tamże, s. 2.

zbiorów w Towarzystwie, a po jego przejściu na emeryturę w 1919 r. została kierownikiem Biblioteki. Stanowisko to piastowała do emerytury. Przygotowała m.in. katalog alfabetyczny książek w formie książkowej ukończony w 1923 r., który służy do dzisiaj jako katalog pomocniczy. Rozpoczęła także prace nad katalogiem systematycznym, który jednak nie został ukończony i zaginął w czasie II wojny światowej. Jej wielką zasługą – jak pisze Aniela Koehlerówna – było „wyodrębnienie z magazynu głównego inkunabułów, które częściowo skatalogowała i opisała”⁵. Wydzieliła też z magazynu głównego druki polskie i Polski dotyczące XVI wieku. Wraz z Anielą Koehlerówną przygotowała ich katalog. Notował on ponad 400 pozycji, „jako taki stanowił on jedno z pierwszych tego typu opracowań w Polsce”⁶. Stworzyła także praktyczny przewodnik po zbiorach PTPN pt. *Przechadzka w Muzeum Mielżyńskich. Popularny przewodnik po zbiorach Towarzystwa Przyjaciół Nauk*, który wydało Towarzystwo⁷. Jako pierwsza zebrała informacje historyczne o Bibliotece PTPN, które ogłosiła w 50 tomie „Roczników PTPN” oraz w tomie zbiorowym pod red. Stefana Vrtela-Wierczyńskiego w 1929 r.⁸. „Opracowania te tchną świadomością misji i znaczenia, jakie Towarzystwu i jego Bibliotece przypadły w udziale w czasach zaborczych, uderzają przywiązaniem do instytucji, która – jak mawiała – *urzeka pracowników*”⁹. Jako przedstawiciel Polski od 1935 r. jako członek korespondent uczestniczyła w pracach komisji opracowującej światowy katalog inkunabułów¹⁰.

Pracę w Bibliotece PTPN łączyła z pracą dydaktyczną, a w późniejszym okresie – z pracą naukową. Od 1910 r. miała wykłady z zakresu etyki i socjologii w różnych towarzystwach, a także na różnych kursach naukowych. Brała czynny udział w pracach towarzystw, których była członkiem, m.in. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich (Oddział Poznański). W l. 1916–1918 prowadziła wykłady organizowane z doktorami Kostrzewskim, Tymienieckim i Sobeskim, którzy rok później (wraz z ks. Stanisławem Kozierowskim) byli inicjatorami założenia UP. Na emeryturę przeszła w 1937 r., nadal jednak pracowała na Uniwersytecie.

W nowo powstałej Wszechnicy Piastowskiej (późniejszy UP) została zatrudniona w 1919 r., wykładała historię filozofii, a od 1927 r. socjologię i naukę

⁵ A. Koehlerówna, *Ludwika Dobrzyńska-Rybicka 1868–1958*, „Przegląd Biblioteczny” 4, 1959, s. 342.

⁶ Tamże. *Katalog druków polskich XVI w. znajdujących się w Bibliotece Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Poznaniu*, zestawily L. Dobrzyńska-Rybicka, A. Koehlerówna, Poznań 1929, ss. 92.

⁷ L. Dobrzyńska-Rybicka, *Przechadzka w Muzeum Mielżyńskich. Popularny przewodnik po zbiorach Towarzystwa Przyjaciół Nauk*, wyd. II, Poznań 1918, ss. 63.

⁸ *Zbiory Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Biblioteka*, „Roczniki Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk” 1928, R. L. *Towarzystwo Przyjaciół Nauk w Poznaniu w latach 1857–1927*, s. 453–468; *Biblioteka Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk*, w: *Biblioteki wielkopolskie i pomorskie*, red. S. Vrtel-Wierczyński, Poznań 1929, s. 33–35.

⁹ A. Koehlerówna, *Ludwika Dobrzyńska-Rybicka 1868–1958*, dz. cyt., s. 344.

¹⁰ M. Plewkiewicz, *Dobrzyńska-Rybicka Ludwika (1868–1958)*, w: *Wielkopolski słownik biograficzny*, Poznań 1982, s. 152.

obywatelstwa. Na jego temat miała wiele wykładów w 1926 r. dla żeńskich szkół zawodowych w Krakowie na zlecenie Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, które wydała drukiem¹¹, a następnie, w 1932 r., dla nauczycieli szkół zawodowych.

W 1920 r. doktoryzowała się na Uniwersytecie Jagiellońskim – gdyż polskie uniwersytety nie uznawały zagranicznych doktoratów – na podstawie pracy *System etyczny Hugona Kołłątaja*. Otrzymała doktorat oraz prawo do prowadzenia wykładów z zakresu historii filozofii (*veniam legendi*). Praca ta została wyróżniona Nagrodą im. ks. bp. Likowskiego. Była drugą kobietą (po Helenie Gajewskiej), która uzyskała stopień docenta w Polsce. W 1933 r. otrzymała tytuł profesora.

Czynnie uczestniczyła w życiu naukowym, w zjazdach, kongresach oraz konferencjach krajowych i zagranicznych. Prawie zawsze miała wykłady, m.in. na Zjeździe Lekarzy i Przyrodników (Kraków 1911), zjeździe historyków w Poznaniu (1925), zjeździe filozoficznym w Oxfordzie (1932), VI Kongresie Wychowania Moralnego (Kraków 1934), podczas II Katolickiego Studium w Wilnie (1936), na międzynarodowym kongresie psychologicznym oraz IX Kongresie Filozoficznym (oba w Paryżu, 1937), IV Międzynarodowym Kongresie dotyczącym jednolitości wiedzy naukowej w Cambridge (1938).

Była zaangażowana w walkę o równouprawnienie kobiet w życiu politycznym i zawodowym¹². Współtworzyła Naczelną Organizację Kobiet oraz działała w kilku kobiecych stowarzyszeniach (m.in. Narodowej Organizacji Polek, Polskim Stowarzyszeniu Kobiet z Wyższym Wykształceniem – Oddział w Poznaniu). Zbigniew Zakrzewski w swych wspomnieniach nazwał ją emancypantką¹³. Działała również na rzecz kształcenia dziewcząt i należała do Towarzystwa Pomocy Naukowej dla dziewcząt polskich w Wielkim Księstwie Poznańskim (przez 2 lata wchodziła w skład jego dyrekcji). W 1918 została delegatem na Sejm Dzielnicowy oraz w 1922 r. do Senatu z województwa poznańskiego z ramienia Chrześcijańskiego Związku Jedności Narodowej¹⁴.

Przez całe życie udzielała się społecznie. W okresie kaliskim pracowała w Towarzystwie Dobroczyńności, w którym wraz z matką i siostrą zbierały datki dla biednych i organizowały imprezy, z których dochód przeznaczony był np. na pożyczki dla ubogich nauczycielek. Uczestniczyła w pracy kółka kobiecego

¹¹ *Nauka obywatelstwa na podstawie socjologii. Wykłady wygłoszone w Krakowie dla nauczycielstwa szkół zawodowych żeńskich od 22 XI do 22 XII 1925 r.* T. 1, z. 1 [Wykład I–V], Poznań 1927, ss. 119; *Nauka obywatelstwa na podstawie socjologii. Wykłady wygłoszone w Krakowie dla nauczycielstwa szkół zawodowych żeńskich od 22 XI do 22 XII 1925 r.* T. 1, z. 2 [Wykład VI], Poznań 1927, ss. 43; *Nauka obywatelstwa na podstawie socjologii. Wykłady wygłoszone w Krakowie dla nauczycielstwa szkół zawodowych żeńskich od 22 XI do 22 XII 1925 r.* T. 1, z. 3 [Wykład VII], Poznań 1932, s. 164–221.

¹² A. Nowacka, *Ludwika Dobrzyńska-Rybicka. 1868–1958*, w: *Słownik bibliotekarzy wielkopolskich. 1918–2000*, red. F. Łozowski, Poznań 2001, s. 44–48.

¹³ Z. Zakrzewski, *Ulicami mojego Poznania*, Poznań 1985, s. 449.

¹⁴ „Orędownik Śmigieński” 229, 1922, s. 1.

zorganizowanego w celu samokształcenia. Kiedy osiadła w Poznaniu, działała na rzecz biednych z Łazarza, współorganizowała pikniki i zabawy dobroczynne na rzecz dzieci, brała udział w pracach Towarzystwa „Warta”, wykładała na społecznym kursie dla ziemianek, organizowała pomoc dla Lwowa i Wilna w 1919 r., zaangażowała się w prace plebiscytowe na Śląsku, za co została odznaczona, oraz działała na rzecz Zakładu im. Garczyńskich, którego przed i po wojnie była mieszkanką (organizowała pracę ośrodka po wojennej zawierusze oraz pomoc opieki społecznej dla innych pensjonariuszy).

Po zakończeniu wojny ponownie podjęła pracę na UP, kierując Katedrą Historii Filozofii. W 1949 r. przeszła na emeryturę¹⁵. Nie pozostała jednak bezczynna, nadal zajmowała się pracą naukową, publicystyczną i społeczną. Prace ogłaszała w języku polskim, niemieckim i francuskim.

Profesor Ludwika Dobrzyńska-Rybicka była członkiem wielu towarzystw naukowych i społecznych, m.in. PTPN (Komisji Filozoficznej, Komisji Psychologicznej, Komisji Nauk Społecznych), Akademii Umiejętności w Krakowie (Wydział Filozoficzny), Towarzystwa Bibliofilów Polskich, Katolickiego Związku Polek, Polskiego Stowarzyszenia „Służba Obywatelska”, Towarzystwa „Warta”, Katolickiego Stowarzyszenia Nauczycielek w Poznaniu, Polskiego Towarzystwa Socjologicznego, Związku Bibliotekarzy i Archiwistów (Koło Poznańskie), Towarzystwa Muzealnego. W 1922 odznaczono ją za pracę plebiscytową na Śląsku, w 1936 otrzymała Srebrny Wawrzyn Akademicki, a w 1937 r. została odznaczona Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski za zasługi na polu pracy naukowej.

Jej dorobek naukowy obejmuje prace z zakresu etyki i psychologii, w tym psychologii społecznej, świadomości społecznej oraz problematyki wychowania obywatelskiego. „Samodzielnych poglądów etycznych L. Dobrzyńska-Rybicka nie miała. (...) Oryginalne i w pełni samodzielne były jej koncepcje dotyczące nauki obywatelstwa, którą usiłowała oprzeć na bazie dociekań socjologicznych”¹⁶.

Ludwika Dobrzyńska-Rybicka zmarła 7 X 1958 r. w Poznaniu. Została pochowana na Cmentarzu Parafialnym pw. Imienia Maryi przy ul. Lubowskiej.

Bibliografia

Cegielska P., *Z moich wspomnień. Przechadzki po mieście*, Poznań 1997; Dobrzyńska-Rybicka L., *Bolesław Erzepki – garść osobistych wspomnień*, „Kronika Miasta Poznania” 1934, s. 390–395.

Dobrośława Gucia

¹⁵ *Kwestionariusz...*, dz. cyt., s. 5.

¹⁶ S. Dziamski, *Zarys świeckiej myśli filozoficznej w Poznaniu w XIX i XX w.*, Poznań 1971, s. 75–76.